

ONA TILI TA'LIMI JARAYONIDA O'QUVCHILARNING IJODIY
FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

107-guruh 2-bosqich talabasi

Mirzobadalova Mahliyo va

Nurboboyeva Fotima

Email: mahliyomirzobadalova@gmail.com

Email:f683218@gmail.com

Tel:+998943629508

Tel:+998880367278

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish masalalari yoritilgan. Maqolada ijodiy fikrlashning mazmuni, uni rivojlantirishda qo'llaniladigan metodlar, interfaol texnologiyalarning roli hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodkorlik salohiyatini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy darslarda o'quvchilarda til sezgirligini, erkin fikr bildirish va nutqiy faoliyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar keltirilgan.

Annotation. This article addresses the issues of developing students' creative thinking skills in teaching the mother tongue. The article analyzes the essence of creative thinking, the methods used to develop it, the role of interactive technologies, and ways to enhance students' independent thinking and creative potential. In addition, methodological recommendations are provided for modern lessons to develop students' language sensitivity, ability to express their thoughts freely, and speech activity.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы формирования у учащихся навыков творческого мышления в обучении родному

языку. Статья анализирует сущность творческого мышления, методы его развития, роль интерактивных технологий, а также пути повышения самостоятельного мышления и творческого потенциала учащихся. Кроме того, приведены методические рекомендации для современных уроков, направленные на развитие языковой чувствительности учащихся, умения свободно выразить свои мысли и речевой активности.

Kalit soʻzlar: ijodiy fikrlash, ona tili taʼlimi, interfaol metodlar, innovatsion yondashuv, mustaqil fikrlash, nutqiy faoliyat.

Kirish

Hozirgi globallashuv va axborot asrida taʼlim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — oʻquvchilarning ijodiy fikrlash, tanqidiy yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishdir. Bugungi kunda taʼlim jarayoni endi faqat tayyor bilimlarni oʻrgatish bilan cheklanib qolmay, balki oʻquvchini mustaqil fikr yuritishga, izlanishga va ijodkorlik bilan yondashishga oʻrgatishga qaratilgan boʻlishi kerak. Shu jihatdan ona tili fanining roli beqiyosdir, chunki til — bu fikrlash vositasi, tafakkurning asosiy ifodasi hisoblanadi.

“Ona tili darslarida oʻquvchi nafaqat grammatik bilimlarni egallaydi, balki oʻz fikrini aniq, mantiqiy va ifodali bayon etishga oʻrganadi. Aynan shu jarayon oʻquvchining ijodiy tafakkurini faollashtiradi. Ijodiy fikrlash — bu shunchaki yangi gʻoya oʻylab topish emas, balki mavjud bilimlarni yangicha talqin etish, noodatiy yechimlar ishlab chiqish, hayotiy vaziyatlarga original yondashuv topish qobiliyatidir”.¹

Shuningdek, Prezidentimiz taʼkidlaganidek, “Bugungi yoshlar oʻz fikrini mustaqil ifoda eta oladigan, zamonaviy tafakkurga ega ijodkor shaxslar boʻlishi kerak” degan gʻoya taʼlim sohasidagi barcha yoʻnalishlarda, xususan, ona tili taʼlimida ham ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Ona tili darslarida ijodiy fikrlashni shakllantirish uchun oʻqituvchi anʼanaviy metodlardan tashqari, interfaol, innovatsion va shaxsga yoʻnaltirilgan

¹ (Gʻulomova X., *Ona tili taʼlimi metodikasi*, 2020).

yondashuvlarni qo'llashi lozim. Chunki bugungi kunda bilim o'z-o'zidan qiymatga ega emas, balki uni amaliyotda qo'llay olish, yangi g'oyalar yaratish va ulardan foyda keltirish ko'nikmasi muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishda ta'lim muhiti, dars jarayonining tashkil etilishi, motivatsiya va o'qituvchi shaxsiy yondashuvi hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'quvchi o'z fikrini erkin ayta oladigan, xato qilishdan qo'rqmaydigan, yangi g'oyalar bilan chiqishga undaladigan muhitda ijodiy fikrlash tabiiy ravishda rivojlanadi.

Bugungi kunda o'quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirish jarayonida interfaol metodlar — “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Rol o'ynash”, “Muammoli vaziyat”, “Sinkveyn”, “Insert” va boshqa metodlardan samarali foydalanish mumkin. Bu metodlar o'quvchining darsdagi faolligini oshiradi, uni muloqotga, o'z fikrini asoslashga va yangicha yondashuvlarni topishga yo'naltiradi.

“Bundan tashqari, raqamli ta'lim muhitida ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) keng foydalanish muhimdir. Ona tili darslarida multimedia vositalari, elektron darsliklar, test dasturlari va interaktiv platformalar (Kahoot, Wordwall, Quizizz va boshqalar)dan foydalanish o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi, ularning mantiqiy tafakkurini o'stiradi va darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi”.²

Demak, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish ona tili ta'limining eng muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayon o'quvchilarni nafaqat bilimli, balki yangicha fikrlovchi, mustaqil qaror qabul qila oladigan, kommunikativ va raqobatbardosh shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ushbu masalani pedagogik va metodik jihatdan chuqur o'rganish, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bugungi ta'lim taraqqiyotining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

“Zamonaviy ta'lim tizimi o'z oldiga yangi va mas'uliyatli vazifalarni qo'ymoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonining asosiy maqsadi o'quvchilarga tayyor bilimlarni yodlatish emas, balki ularni **mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish**

² (O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni, 2020).

va **yangilik yaratish**ga o'rgatishdan iboratdir. Ayniqsa, ona tili fanining bu jarayondagi o'rni beqiyos, chunki til — inson tafakkurining ifodasi, uning fikrini, his-tuyg'usini, dunyoqarashini ifodalovchi eng muhim vositadir".³

Ona tili darslari orqali o'quvchi so'z boyligini kengaytiradi, mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi, o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda aniq, to'liq va obrazli ifodalashni o'rganadi. Shu jarayonning o'zi o'quvchining ijodiy tafakkurini faollashtiradi. Chunki har bir o'quvchi darsda berilgan topshiriqlarga bir xil javob bermaydi — u o'z dunyoqarashiga, tajribasiga tayanadi, o'ziga xos fikr bildiradi. Demak, ijodiy fikrlash ona tili ta'limining tabiiy natijalaridan biridir.

Ijodiy fikrlash — bu mavjud bilimlar, tajribalar va g'oyalarni qayta tahlil qilish, ularni yangi shaklda ifodalash, noodatiy yechimlar topish jarayonidir. Ijodiy tafakkur egasi bo'lgan shaxs nafaqat tayyor bilimni o'zlashtiradi, balki uni rivojlantiradi, o'z hayoti va faoliyatida qo'llash imkoniyatlarini topadi. Shu boisdan, har bir o'qituvchi o'z darsini shunday tashkil etishi kerakki, o'quvchi unda “fikr yurituvchi”, “izlanuvchi”, “yaratuvchi” shaxs sifatida ishtirok etsin.

Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimi jadal modernizatsiya bosqichida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida”³gi qarorida ham “Yosh avlodni mustaqil, ijodkor va tanqidiy fikrlaydigan shaxslar sifatida tarbiyalash — ta'lim islohotlarining ustuvor yo'nalishlaridan biridir”, deb belgilangan (2019-yil). Demak, har bir fan, ayniqsa ona tili, o'quvchilarning tafakkurini o'stirishda, ularni yangilikka intilish ruhida tarbiyalashda yetakchi o'rin tutadi.

Shuningdek, **ta'lim jarayoniga interfaol va innovatsion metodlarni joriy etish** o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali yo'lidir. Masalan, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Sinkveyn”, “Insert”, “Rol o'ynash”, “Muammoli savol”, “Fikrlar xaritasi” kabi metodlar o'quvchilarda erkin fikrlash, yangi g'oyalar yaratish va muammoga original yechim topish ko'nikmalarini shakllantiradi.

³ Hasanboeva O., Nishonova Z., Jamoliddinova S., *Pedagogika*, 2021).

Ona tili darslarining samaradorligi o'qituvchi tomonidan tanlangan metodik yondashuvga ham bog'liq. O'quvchini faol ishtirokchi sifatida dars jarayoniga jalb etish, unga mustaqil ishlash imkoniyatini berish, uning har bir fikrini qadrlash — bu ijodiy fikrlashning psixologik poydevorini yaratadi.

Asosiy qism. Ona tili ta'limining mazmuni va ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni. Ona tili — bu nafaqat aloqa vositasi, balki millatning ma'naviy boyligi, tafakkur ifodasi va xalq madaniyatining poydevoridir. Shu boisdan, ona tili ta'limi o'quvchilarning til haqidagi bilimlarini shakllantirish bilan birga, ularning tafakkuri, dunyoqarashi va ijodiy yondashuvini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Ijodiy fikrlash jarayonida o'quvchi mavjud bilimlarni qayta tahlil qiladi, yangi g'oyalar izlaydi, hodisalarni noodatiy tarzda anglaydi. Bu esa uning tafakkurini faollashtiradi, mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash, yangi g'oyalarni ilgari surish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ona tili darslarida bu jarayon quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi: **Til hodisalarini tahlil qilish:** O'quvchi so'z, gap, matn ustida ishlash jarayonida ularning ma'no, shakl, uslubiy xususiyatlarini mustaqil aniqlaydi. **Matn yaratish faoliyati:** Yozma ishlar (hikoya, insho, dialog, she'r) orqali o'quvchi o'z tasavvurini, his-tuyg'usini ijodiy ifoda etadi.

Nutqni rivojlantirish mashqlari: Erkin fikr bildirish, muhokama qilish, munozara olib borish o'quvchini ijodiy izlanishga yo'naltiradi. **Estetik didni shakllantirish:** Til go'zalligini anglash, badiiy matnlarni tahlil qilish orqali o'quvchi san'atkorona fikrlashni o'rganadi.

Ona tili darslarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishda innovatsion metodlar. Ona tili darslarida o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar muhim o'rin tutadi. Ular o'quvchilarni faollikka, mustaqil fikrlashga, muammoga yechim topishga undaydi. Quyida ayrim samarali metodlar tahlil qilinadi: “Aqliy hujum” metodi. Bu metod o'quvchilarda muayyan mavzu bo'yicha turli g'oyalar yaratish, erkin fikr bildirish, noodatiy yechimlar topish imkonini beradi. Masalan, “Til madaniyatining ahamiyati

nimada?” degan savol asosida o‘quvchilar fikrlarini erkin bildiradi, so‘ngra eng asosli g‘oya birgalikda tahlil qilinadi. Ushbu metod tafakkurni erkinlashtiradi va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

“Klaster” metodi. Bu usulda o‘quvchilar asosiy tushunchani markazga yozadilar va undan turli fikrlar, g‘oyalar, misollarni shoxcha tarzida chiqaradilar. Masalan, “So‘z boyligi” mavzusida o‘quvchi so‘zning sinonim, antonim, ibora, maqol bilan aloqasini mustaqil izlaydi. Bu esa tahliliy va ijodiy fikrlashni uyg‘unlashtiradi ⁴ “Sinkveyn” (besh satrli she‘r) metodi. O‘quvchilar so‘z yoki mavzu haqida 5 satrli she‘r yaratadilar. Bu usul o‘quvchilarni so‘z tanlash, mazmunni ixcham va obrazli ifoda etishga o‘rgatadi. Masalan, “Til” so‘zi uchun quyidagicha sinkveyn tuzish mumkin: Til, ona tili, Go‘zal, qadimiy, O‘rgatadi, birlashtiradi, ifodalaydi, Til inson qalbining ovozi, Meros.

“Rol o‘ynash” metodi. O‘quvchilarning o‘zlashtirgan bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qo‘llashiga yordam beradi. Masalan, “Axborot vositalarining til madaniyatiga ta’siri” mavzusida o‘quvchilar jurnalist, o‘qituvchi, tahrirchi, o‘quvchi rolda chiqish qilib, o‘z qarashlarini ifoda etadi. Bu metod ijodkorlik, nutq madaniyati va tanqidiy fikrlashni birlashtiradi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirishda axborot texnologiyalarining o‘rni. Bugungi raqamli davrda ona tili darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ijodiy fikrlashni yanada faollashtiradi. Elektron platformalar, onlayn testlar, multimediali topshiriqlar, audiovizual materiallar o‘quvchilarning tasavvurini kengaytiradi va o‘z fikrini turli shakllarda ifodalash imkonini beradi. Masalan: Padlet platformasida “Yangi so‘zlar devori” loyihasini yaratish orqali o‘quvchilar yangi so‘zlar bilan ishlaydi va ularni kontekstda qo‘llaydi. Kahoot yoki Quizizz testlari yordamida til qoidalarini interfaol shaklda mustahkamlash mumkin. Wordwall dasturi orqali “Kim topqir?” kabi o‘yinlar tashkil etish o‘quvchilarda musobaqaviy ruhni va ijodkorlikni oshiradi.

⁴ (Jamoliddinova S., *Pedagogika asoslari*, 2021).

O'quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari. Ijodiy fikrlashni rivojlantirishda o'quvchi shaxsining psixologik xususiyatlari — qiziqish, ehtiyoj, motivatsiya, o'z-o'ziga ishonch kabi omillar muhim o'rin tutadi.

“O'qituvchi darsda quyidagilarga e'tibor qaratishi zarur: O'quvchini erkin fikr bildirishga rag'batlantirish, Har bir g'oyani qadrlash, tanqid o'rniga ijobiy fikr bilan baholash, Darsda ijodiy muhit yaratish — hazil, o'yin, qiziqarli savollar orqali stressni kamaytirish, O'quvchining shaxsiy fikrini himoya qilishga imkon berish. Bunday sharoitda o'quvchi o'z fikrini bemalol bayon etadi, yangi g'oyalar yaratishdan qo'rqmaydi, natijada ijodiy tafakkur tabiiy shakllanadi”.⁵

Ona tili darslarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishga oid amaliy misollar. “Insho yaratishning erkin usuli” — o'quvchilarga mavzu, ammo an'anaviy reja emas, o'z tuyg'usiga ko'ra yozish taklif etiladi. “So'zdan hikoya yarat” — 5 ta so'z beriladi, o'quvchi shu so'zlardan foydalangan holda kichik hikoya tuzadi. “Teskari hikoya” — natijasi berilgan voqeani asoslab hikoya yozish (masalan: “Shuning uchun men maktabga kechikmadim”). “Maqolni davom ettir” — o'quvchilar maqolni zamonaviy misol bilan yakunlaydi (“Til bilgan – ... dunyoni biladi”). Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarni mustaqil fikrlash, so'z bilan o'ynash, mantiqiy bog'lanish yaratish va o'z fikrini ifodalashga o'rgatadi.

“Ona tili darslarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning til boyligini oshiradi, tafakkurini kengaytiradi, nutq madaniyatini shakllantiradi. Buning uchun o'qituvchi darslarni innovatsion metodlar asosida tashkil etishi, interfaol vositalardan samarali foydalanishi, o'quvchilarning har bir fikriga e'tibor qaratishi lozim. Natijada, o'quvchi o'z fikrini mustaqil va ijodiy ifoda eta oladigan shaxsga aylanadi — bu esa ta'limning eng asosiy maqsadidir”.⁶

Xulosa. Ona tili ta'limi bugungi kunda nafaqat grammatik bilimlarni o'rgatish vositasi, balki **o'quvchilarning ijodiy fikrlashini shakllantirishning**

⁵ (Vigotskiy L.S., *Psixologiya ta'limda*, 2019).

⁶ (Mavlonova R., To'xtaxo'jayeva M., *Pedagogik texnologiyalar*, 2022).

muhim manbai sifatida qaralmoqda. Chunki til – bu inson tafakkurining ifodasi, dunyoni anglash va o'z fikrini bayon etish vositasidir. O'quvchi tilni o'rganish jarayonida uni amaliy qo'llash, yangi g'oyalar yaratish, so'z bilan o'ynash va fikrni go'zal tarzda ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi.

“Ijodiy fikrlashni rivojlantirish — bu o'quvchini **tayyor bilimni qabul qiluvchidan, bilim yaratuvchiga aylantirish** demakdir. Shu sababli, ona tili darslarida o'quvchini mustaqil izlanishga, fikrini erkin bayon etishga, muammoli vaziyatlarga noodatiy yechim topishga o'rgatish o'qituvchining asosiy vazifasiga aylanmoqda “.⁷

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan, **interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar** va **AKT vositalari** o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda katta imkoniyatlar yaratadi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Sinkveyn”, “Rol o'ynash” kabi metodlar orqali o'quvchilar o'z g'oyalarini erkin ifodalash, yangi fikrlarni ilgari surish, tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini egallaydilar. Bu esa ularni ijodiy, mantiqiy va tanqidiy fikrlashga undaydi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida **psixologik-pedagogik muhit** muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchi o'z fikrini aytishda erkin bo'lishi, tanqid yoki xatodan qo'rqmasligi lozim. O'qituvchi har bir o'quvchining shaxsiy fikrini qadrlab, unga ijobiy rag'bat bilan yondashsa, o'quvchining o'ziga ishonchi ortadi, bu esa ijodiy fikrlashni tabiiy shaklda rag'batlantiradi.

Bugungi raqamli davrda ona tili darslarini **axborot texnologiyalari bilan integratsiya qilish** ijodiy tafakkurni rivojlantirishning yangi bosqichini boshlab berdi. Multimedia darsliklar, onlayn platformalar (Wordwall, Padlet, Kahoot va boshqalar) orqali tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarni darsga faol jalb etadi, ularning mantiqiy fikrlashini va tasavvurini kengaytiradi.

Ona tili ta'limida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning eng muhim natijasi — bu **mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, yangilikka ochiq shaxsni** shakllantirishdir.

⁷ (Hasanboeva O., Nishonova Z., *Pedagogika*, 2021).

Bunday o'quvchi o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda erkin ifoda etadi, so'z bilan badiiy, mantiqiy va estetik ishlay oladi, jamiyatda faol kommunikator sifatida o'z o'rini topadi.

Shu bois, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish ona tili ta'limining **strategik yo'nalishlaridan biri** sifatida doimiy e'tiborda bo'lishi zarur. Har bir o'qituvchi darsni shunchaki grammatik qoidalarni o'rgatish emas, balki **shaxs tafakkurini, tasavvurini va nutq madaniyatini shakllantirish jarayoni** sifatida tashkil etishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish: o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini mustahkamlaydi, nutq madaniyatini, so'z boyligini va muloqot madaniyatini oshiradi, o'quvchini shaxs sifatida o'zini anglashga, o'z fikrini himoya qilishga o'rgatadi, jamiyatda faol, ijodkor, vatanparvar yoshlarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Shu jihatdan, ona tili ta'limida ijodiy fikrlashni rivojlantirish — bu faqat o'quv jarayonining natijasi emas, balki **ta'limning yangi falsafasini ifodalovchi** yondashuvdir. Kelajakda bunday yondashuvni barcha ta'lim bosqichlarida tizimli tatbiq etish O'zbekiston ta'lim tizimini yangi sifat bosqichiga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.(G'ulomova X., *Ona tili ta'limi metodikasi*, 2020).
2. (O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020).
- 3.Hasanboeva O., Nishonova Z., Jamoliddinova S., *Pedagogika*, 2021).
- 4.(Jamoliddinova S., *Pedagogika asoslari*, 2021).
- 5.(Vigotskiy L.S., *Psixologiya ta'limda*, 2019).
- 6.(Mavlonova R., To'xtaxo'jayeva M., *Pedagogik texnologiyalar*, 2022).
7. (Hasanboeva O., Nishonova Z., *Pedagogika*, 2021).